

ԱՇՈՏ ՀԱԿՈՐԻ ԲԱՅԱԴՅԱՆ, տ.գ.դ., պրոֆեսոր
 ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
 ինստիտուտի բաժնի վարիչ, գլխավոր գիտաշխատող
ԱՆՆԱ ԱՇՈՏԻ ԲԱՅԱԴՅԱՆ, տ.գ.թ., դոցենտ
 Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարան

ՀՀ ՀԱՄԱԽԱՐՈՆ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔԻ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏԵԻ ԴԻՆԱՄԻԿ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վերջին տասնամյակում ՀՀ համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) և պետական պարտքի մեծությունն ու տնտեսական գործընթացների վրա դրանց ազդեցության աստիճանը բավականին դինամիկ փոփոխությունների են ենթարկվել: Հաշվի առնելով 90-ական թվականներին պետական պարտքի կառավարման համակարգի կայացման գործընթացները, ինչպես նաև այդ պարտքի ներգրավման և մարման անկանոն միտումները այս հետազոտության մեջ վերլուծության են ենթարկվել վերջին տարիների դինամիկ փոփոխությունները: Քանի որ այդ տարիներին պետական պարտքի կառավարման գործընթացում ձևավորվել էին որոշակի անորոշություններ:

ՀՀ պետական պարտքի վերլուծության ժամանակ չի կարելի անտեսել ՀՀ ՀՆԱ-ի մեծության դինամիկայում նկատվող կարևոր զարգացումները, որոնց հետ կապված տվյալները ներկայացված են աղյուսակ 1-ում:

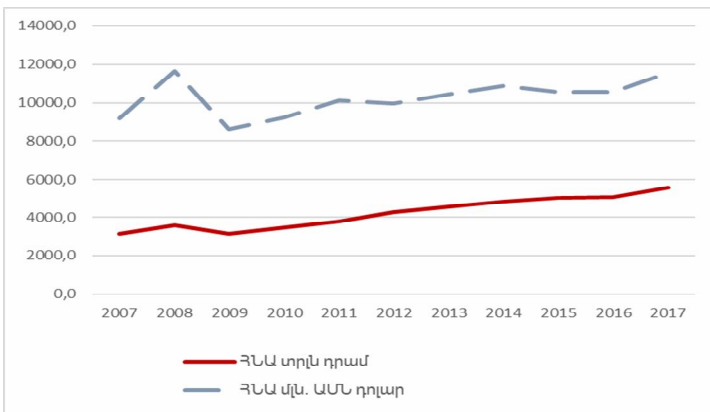
Աղյուսակ 1

ՀՀ համախառն ներքին արդյունքի 2007-2017թթ. դինամիկ փոփոխությունները (մլն դրամ և մլն ԱՄՆ դոլար)*

Տարիներ	ՀՆԱ մլն դրամ	Հարաբերական շեղումը (+,-) նախորդ տարվա համեմատ (%)	ՀՆԱ մլն ԱՄՆ դոլար	Հարաբերական շեղումը (+,-) նախորդ տարվա համեմատ (%)
2007	3149283.4	18.5	9206.3	44.20
2008	3568227.6	13.3	11662.0	26.7
2009	3141651.0	- 12.0	8648.0	- 25.8
2010	3460202.7	10.1	9260.3	7.1
2011	3777945.6	9.2	10142.1	9.5
2012	4266460.5	12.9	9958.0	- 1.8
2013	4555638.2	6.8	10439.2	4.8
2014	4828626.3	6.0	10888.8	4.3
2015	5043633.2	4.5	10553.3	- 3.1
2016	5079864.6	0.7	10572.3	0.2
2017	5580116.9	9.9	11559.7	9.3

* www.arnstat. Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք

Աղյուսակ 1-ի տվյալները վկայում են այն մասին, որ 2008թ., ֆինանսատնտեսական համաշխարհային ճգնաժամով պայմանավորված, նկատվել է ՀՆԱ-ի կտրուկ անկում: Դրամային արտահայտությամբ ՀՆԱ-ի անկումը կազմել է 12.0%, դոլարային արտահայտությամբ՝ 25.8%, ինչը պայմանավորված է 2009թ. նախորդ տարվա համեմատ ազգային արժույթի փոխարժեքի կտրուկ անկմամբ: Դոլարային արտահայտությամբ անկումն ավելի հստակ է արտահայտում արտաքին պետական պարտքի սպասարկման ունակությունը, ինչը ևս մեկ անգամ հիմնավորում է պետական պարտքի դինամիկայի վերլուծությունը՝ միաժամանակ երկու արժույթով իրականացնելու անհրաժեշտությունը: Հետևաբար՝ աղյուսակ 1-ում բերված տվյալներն ավելի հասկանալի դարձնելու համար ներկայացնենք գծապատկեր 1-ը:

Գծապատկեր 1. ՀՀ համախառն ներքին արդյունքի դինամիկ փոփոխությունները՝ ըստ 2007-2017թթ.

Դրամային արտահայտությամբ ՀՆԱ-ի մեծությունն արդեն 2011թ. հասավ միջճգնաժամային մեծությանը, սպա դոլարային արտահայտությամբ այն դեռևս գտնվում է ճգնաժամային մակարդակից ցածր մակարդակում, ինչը նշանակում է, որ ճգնաժամից 7 տարի անց էլ պետությունը չի վերականգնել իր հզորությունը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ ՀՆԱ-ն և պետական պարտքը խիստ փոխկապակցված են և պայմանավորվում են մեկը մյուսով, ուստի ներկայացնենք ՀՀ պետական պարտքի վիճակագրական տվյալները՝ 2007-2017թթ. դինամիկան աղյուսակ 2-ում:

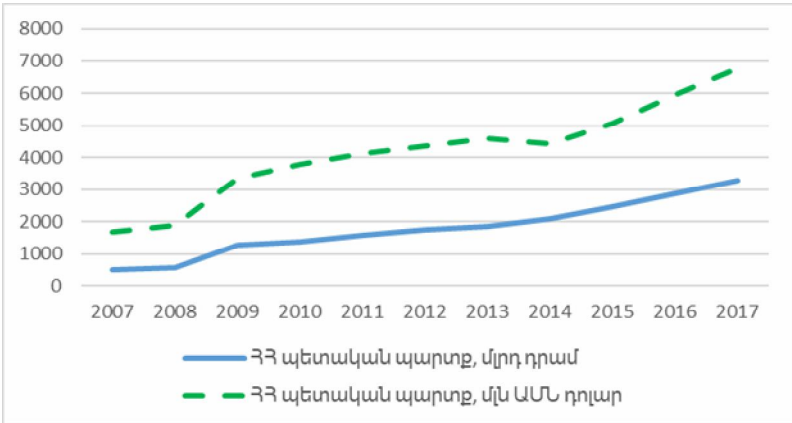
**ՀՀ պետական պարտքի դինամիկ փոփոխությունները՝ ըստ 2007-2017թթ.
(մլրդ դրամ և մլն ԱՄՆ դոլար)՝**

Տարիներ	ՀՀ պետական պարտք, մլրդ դրամ	Հարաբերական շեղումը (+-) նախորդ տարվա համեմատ, %	ՀՀ պետական պարտք, մլն ԱՄՆ դոլար	Հարաբերական շեղումը (+-) նախորդ տարվա համեմատ, %
2007	516.2	1.4	1696.9	21.2
2008	584.6	13.3	1906.1	12.3
2009	1270.7	117.4	3362.5	76.4
2010	1379.3	8.6	3795.1	12.9
2011	1592.3	15.4	4128.7	8.8
2012	1764.4	10.8	4372.1	5.9
2013	1861.3	5.5	4588.5	5.0
2014	2109.6	13.3	4441.5	-3.2
2015	2456.3	16.4	5077.7	14.3
2016	2875.6	17.1	5942.1	17.02
2017	3279.6	14.1	6774.6	14.0

* www.arnstat. Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք

Աղյուսակ 2-ից երևում է, որ ՀՀ պետական պարտքի մեծությունը դրամային և դոլարային արտահայտությամբ 2007 թվականին կազմել է համապատասխանաբար 516.2 մլրդ դրամ և 1696.9 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ 2017 թվականին՝ 3279.6 մլն դրամ և 6774.6 մլն ԱՄՆ դոլար: Այսինքն, եթե դրամային արտահայտությամբ պարտքի մեծությունն աճել է 6.4 անգամ, ապա դոլարային արտահայտությամբ՝ 4.0 անգամ:

Աղյուսակ 2-ին համահունչ ներկայացված գծապատկեր 2-ի տվյալները ցույց են տալիս, որ դրամային և դոլարային արտահայտությամբ պետական պարտքի դինամիկայում նկատվում են որոշակի տարբերություններ, որոնք պայմանավորված են արտարժույթային փոխարժեքների տարբերությամբ:

Գծապատկեր 2. ՀՀ պետական պարտքի դինամիկան՝ ըստ 2007-2017թթ.

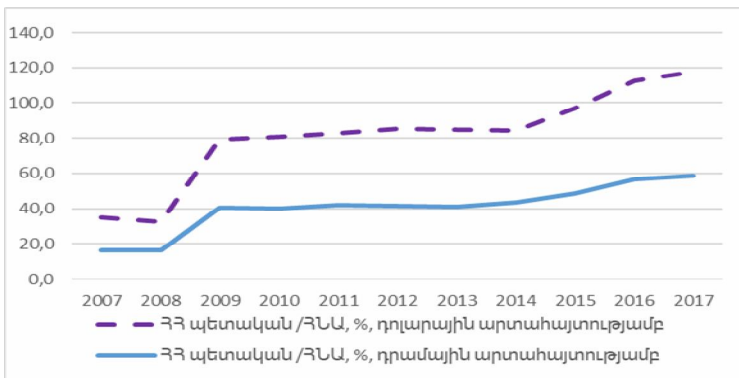
Ցանկացած երկրում, այդ թվում նաև Հայաստանում կարևորագույն ցուցանիշ է համարվում պետական պարտքի բեռը, որը ՀՀ պետական պարտքի մեծության և ՀՆԱ-ի հարաբերությունն է: Վերջինս հնարավորություն է ընձեռում՝ գնահատելու տնտեսության վրա պարտքային ճնշումը: Որքան մեծ է այդ ցուցանիշի արժեքը, այնքան պետությունը դրան համահունչ երկրում արտադրված ապրանքների և ծառայությունների ավելի մեծ մասնաբաժին պետք է ուղղի ոչ թե տնտեսության ներքին զարգացման խթանմանը, այլ պարտատերերին պարտքային պարտավորությունների վերադարձմանը: Միաժամանակ այն դեպքում, երբ կուտակված պարտքն ավելի է մեծանում, ապա կարող է ուղղել պարտքային պարտավորությունների մարմանը, և արդյունքում պարտատերերի մոտ կարող է մտավախություն առաջանալ երկրի վճարունակության վերաբերյալ: Պետական պարտքի բեռի ցուցանիշի 50% մեծությունը համարվում է անվտանգ և մտավախության համար հիմք չի ձևավորում: Կատարված հետազոտությունների արդյունքները ցույց են տալիս, որ Հայաստանը եվրոգոտում ներառվելու համաձայնագրով այս ցուցանիշի մեծությունը պետք է լինի 60%-ից ոչ ավել¹:

ՀՀ պետական պարտքի և ՀՆԱ-ի ցուցանիշի հարաբերակցության վերաբերյալ համապատասխան հաշվարկային տվյալները ներկայացնենք աղյուսակ 3-ում և գծապատկեր 3-ում:

¹ Ա. Հ. Բայադյան, Հ. Ա. Մարկոսյան, Պետական պարտքի կառավարման հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները Հայաստանի Հանրապետությունում, Երևան, 2015թ.:

Պետական պարտք /ՀՆԱ հարաբերակցության ցուցանիշն՝ ըստ 2007-2017թթ.

Տարիներ	ՀՀ պետական /ՀՆԱ, %, դրամային արտահայտությամբ	ՀՀ պետական /ՀՆԱ, %, դոլարային արտահայտությամբ
2007	16.4	18.4
2008	16.4	16.3
2009	40.5	38.9
2010	39.9	41.0
2011	42.2	40.7
2012	41.4	43.9
2013	40.9	44.0
2014	43.7	40.8
2015	48.7	48.1
2016	56.6	56.2
2017	58.8	58.6

Գծապատկեր 3. Պետական պարտք / ՀՆԱ հարաբերակցության ցուցանիշի դինամիկան՝ ըստ 2007-2017թթ.

Պետական պարտք և ՀՆԱ հարաբերակցության դինամիկան վերլուծելով՝ նկատվում են տարբերություններ պարտքի և ՀՆԱ-ի դրամային ու դոլարային արտահայտությամբ կատարված հաշվարկների ժամանակ: Մինչև 2008 թվականը այդ ցուցանիշը դրսևորել է հստակ արտահայտված նվազման միտում, այն 2008 թվականին կազմել է 16.3%: ՀՀ պետական պարտքի պատկերն ամբողջովին փոխվում է 2009 ճգնաժամային տարում. դա պայմանավորված էր այն հանգամանքով, որ ճգնաժամային պայման-

ներում ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտը գերազանցեց նախապես պլանավորված մակարդակը՝ կազմելով ՀՆԱ-ի 7.6%-ը՝ նախատեսված 1%-ի փոխարեն: 2009 թվականից հետո նկատվում է հակառակ միտումը, ինչի արդյունքում այդ ցուցանիշի դրամային և դոլարային արտահայտությամբ մեծությունները կազմել են 2017 թվականին համապատասխանաբար 58.8% և 58.6%:

Ամփոփելով նշենք, որ կատարված վերլուծությունները վկայում են, որ ՀՆԱ-ի և պետական պարտքի միջև կա խիստ փոխկապվածություն: Այն է. ինչքան շատ լինի ՀՆԱ-ն, այնքան ցածր մակարդակի վրա կգտնվի պետական պարտքը: Հետևաբար դրան հասնելու համար ՀՀ կառավարությունը պետք է աջակցություն ցուցաբերի արտադրական խոշոր կազմակերպությունների վերագործարկմանը և նորերի բացմանը, քանի որ հենց դրանք կնպաստեն աշխատատեղերի ու եկամուտների ավելացմանը: Արդյունքում դրանով իսկ կավելանա ՀՀ պետական բյուջեի եկամտային մասը՝ ի հաշիվ շահութահարկի և եկամտային հարկի:

ՀՀ ՀԱՄԱԽԱՈՆ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔԻ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԴԻՆԱՄԻԿ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՇՈՏ ՀԱԿՈՒԻ ԲԱՅԱԴՅԱՆ, *տ.գ.դ., պրոֆեսոր*
ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի բաժնի վարիչ, գլխավոր գիտաշխատող
ԱՆՆԱ ԱՇՈՏԻ ԲԱՅԱԴՅԱՆ, *տ.գ.թ., դոցենտ*
Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի

Համառոտագիր: Ցանկացած երկրի, այդ թվում նաև Հայաստանի տնտեսության համար կարևորվում է տնտեսական աճի ապահովումը, որը հիմնականում պայմանավորված է համախառն ներքին արդյունքի ավելացմամբ: Վերջինս իր էությունը խիստ փոխկապակցված է նաև ՀՀ պետական պարտքի փոփոխությունների հետ: Քանի որ որքան արագ տեմպերով ավելանա ՀՆԱ-ի մեծությունը, կնշանակի պետական պարտքի մարումներն ավելի հեշտությամբ կարող են իրականացվել: Ուստի այդ մեծությունների միջև եղած փոխադարձ կապը բացահայտելու համար ներկայացրել ենք պետական պարտքի բեռի հաշվարկն ըստ 2007-2017թթ.:

Բանալի բառեր. *համախառն ներքին արդյունք, պետական պարտք, դինամիկ փոփոխություններ, պետական պարտքի բեռ, բյուջեի դեֆիցիտ, պետական բյուջե:*

АНАЛИЗ ДИНАМИЧЕСКОГО ИЗМЕНЕНИЯ ВАЛОВОГО ВНУТРЕННЕГО ПРОДУКТА И ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА РА

АШОТ АКОПОВИЧ БАЯДЯН, д.э.н., профессор

Зав. Отделом, старший научный сотрудник

Института экономики НАН РА им. Котаяна

АННА АШОТОВНА БАЯДЯН, к.э.н., доцент

Армянский Государственный Экономический университет

Аннотация: Как для любой страны, так и для экономики Армении важно обеспечить экономический рост, что в основном обусловлено увеличением валового внутреннего продукта. Последнее по существу строго взаимосвязано с изменениями в государственном долге РА. И насколько быстрыми темпами будет увеличиваться величина ВВП, настолько легче будет погасить государственный долг. Поэтому, чтобы выявить взаимосвязь между этими величинами, мы представили расчет бремени государственного долга на 2007-2017 гг.

Ключевые слова: *валовой внутренний продукт, государственный долг, динамические изменения, бремя государственного долга, дефицит бюджета, государственный бюджет.*

ANALYSIS OF DYNAMIC CHANGES REPORTED IN THE GROSS DOMESTIC PRODUCT AND PUBLIC DEBT

ASHOT HAKOB BAYADYAN, *Doctor of Sciences (Economics), Professor*

Head of Department, Chief Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics

National Academy of Sciences, Republic of Armenia

ANNA ASHOT BAYADYAN, *Ph.D. in Economics, Associate Professor*

Armenian State University of Economics

Abstract: For the economy of any nation, namely for the economy of Armenia as well, ensuring the economic growth is stressed that is mainly associated with the increase reported in the gross domestic product (GDP). The latter one is highly correlated with changes in the public debt of the Republic of Armenia, per se. Higher GDP growth rates would imply smooth process of repaying and servicing of the public debt. Therefore, in order to identify how these two variables are correlated the authors provide the measurement of the public debt burden based on the statistical data covering the period 2007-2017.

Keywords: *Gross domestic product, public debt, dynamic changes, public debt burden, budget deficit, state budget.*